

5. Кожевников С. Н. Государство. Политика. Право : краткий словарь терминов и разъяснений по правоведению / С. Н. Кожевников, А. П. Кузнецов. — Н. Новгород, 2000. — С. 125.
6. Теория государства и права / под ред. В. М. Корельского. — М. : НОРМА-ИНФРА, 2000. — С. 406.

Анотація

Роботу присвячено розгляду важливого для формування категоріального апарату сучасного кримінально-процесуального права питання співвідношення преюдиції із суміжними поняттями. Зроблено висновок щодо характерологічних особливостей використання відповідних термінів.

Ключові слова: преюдиція, презумпція.

Summary

The article is devoted to question of mutual contacts in legal proceedings terminology. Prejudice and presumption, fiction and analogy are the main actors in this issue.

Keywords: prejudice, presumption.

УДК 347.918

В. А. Рекун

ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ТРЕТЕЙСЬКИХ СУДІВ

Розвиток альтернативних методів вирішення спорів — це необхідна умова для створення в країні ефективної системи захисту порушених або заперечуваних суб'єктивних прав громадян та організацій. Однією з демократичних, альтернативних форм вирішення цивільно-правових спорів є інститут третейського судочинства, який дозволяє цивілізованим шляхом врегулювати виникаючі конфлікти між суб'єктами конкретних правовідносин. Досвід зарубіжних країн з розвинутою економічною системою свідчить про те, що в переважній більшості випадків підприємці прагнуть вирішувати виникаючі між ними суперечки не в державних, а в третейських судах. Очевидно, що і в Україні набирає силу тенденція, пов'язана з перерозподілом вирішення правових спорів у сфері третейського розгляду.

Згідно з Законом України «Про третейські суди», третейський суд — це недержавний незалежний орган, що створюється на підставі угоди або відповідного рішення зацікавлених фізичних та/або юридичних осіб в порядку, встановленому чинним законодавством, для вирішення спорів, що виникають з цивільних і господарських правовідносин. Разом з тим даний спосіб вирішення спорів не настільки популярний в нашій країні, як він на те заслуговує. І головна причина полягає в тому, що рішення третейських судів сьогодні виконуються не завжди або їх виконання супроводжується рядом проблем.

Після дослідження і з'ясування всіх обставин у справі третейський суд виносить рішення. Сторони добровільно довіряють третейському суду винесення рішення у своїй справі і наперед зобов'язуються підкорятися йому.

Однією з важливих ознак третейського суду є те, що його рішення є остаточними і не підлягають оскарженню. Вони повинні виконуватися сторонами добровільно у строк, встановлений судом. Тобто організація може кваліфікуватися як третейський суд за умови, що вона наділена засновницьким правом винесення остаточного рішення, що підлягає примусовому виконанню в порядку, передбаченому чинним законодавством для виконання рішень третейських судів.

Згідно зі ст. 55 Закону, рішення третейського суду виконується зобов'язаною стороною добровільно в порядку і в терміни, що встановлені в рішенні. Якщо в рішенні термін його виконання не встановлений, воно підлягає негайному виконанню.

У разі ж невиконання такого рішення в добровільному порядку воно підлягає примусовому виконанню в порядку, передбаченому Законом України «Про виконавче провадження», п. 1 ст. 3 якого відносить рішення третейського суду до предмета виконання Державною виконавчою службою.

Примусове виконання рішень третейських судів — одна з актуальних проблем, що виявила себе за час існування третейського судочинства. Адже якщо сторона виявилася недобросовісною і ухиляється від виконання рішення третейського суду, то немає іншого виходу, як звертатися до державного суду із заявою про видачу виконавчого листа і тоді вся процедура ризикує розпочатися заново [4].

Вся проблема в тому, що саме по собі рішення третейського суду не є виконавчим документом і підлягає, так би мовити, «узаконенню», тобто підтвердженню його компетентним судом (яким, згідно з Законом «Про третейські суди», є місцевий загальний або місцевий господарський суд) шляхом видачі виконавчого листа.

Третейські суди, у тому числі і ті, що постійно діють, не можуть видавати накази та інші виконавчі документи. Дане правило є імперативним і не може змінюватися ні в регламентах, ні в положеннях, ні в статутах і т.п. документах постійно діючих третейських судів, ні угодою сторін [4].

Проте саме у виконанні рішень третейського суду і полягає одна з головних його проблем. Адже ст. 56 Закону України «Про третейські суди» містить перелік підстав для відмови у видачі виконавчого документа на примусове виконання рішень третейського суду. Так, компетентний суд відмовляє в задоволенні заяви про видачу виконавчого документа, якщо:

1) на день прийняття рішення за заявою про видачу виконавчого документа рішення третейського суду скасовано компетентним судом;

2) справа, в якій прийнято рішення третейського суду, не підвідомча третейському суду відповідно до закону;

3) пропущено встановлений строк для звернення за видачею виконавчого документа, а причини його пропуску не визнані судом поважними;

4) рішення третейського суду прийнято у спорі, не передбаченому третейською угодою, або цим рішенням вирішені питання, які виходять за межі третейської угоди. Якщо рішенням третейського суду вирішені питання, які ви-

ходять за межі третейської угоди, то скасовано може бути лише ту частину рішення, що стосується питань, які виходять за межі третейської угоди;

5) третейська угода визнана недійсною компетентним судом;

6) склад третейського суду, яким прийнято рішення, не відповідав вимогам Закону;

7) рішення третейського суду містить способи захисту прав та охоронюваних інтересів, які не передбачені законами України;

8) постійно діючий третейський суд не надав на вимогу компетентного суду відповідну справу.

Якщо при розгляді заяви про видачу виконавчого листа буде встановлено, що рішення не відповідає законодавству або прийнято за недослідженими матеріалами, державний суд повертає справу на новий розгляд до третейського суду, що прийняв рішення. В ухвалі про відмову у видачі виконавчого документа за цими підставами вказується про повернення справи позивачу для розгляду в тому ж третейському суді, який його розглядав [7].

Якщо справу в тому ж третейському суді розглянути неможливо, позовна вимога може бути подана до господарського суд відповідно до встановленої підсудності. Такий підхід можна визнати обґрунтованим тоді, коли рішення приймає третейський суд, що обирається сторонами для розгляду конкретної суперечки. Він може бути непрофесійним, не бути юридичною особою і не відповідати за якість винесеного рішення. Проте навряд чи можна вважати виправданим, щоб третейські суди «ad hoc» і постійно діючі третейські суди, що працюють на професійній основі, в питанні реалізації ухвалених ними рішень були поставлені в однакові умови. Якщо в першому випадку можливість примусового виконання рішень третейського суду важко уявити, то безумовне виконання рішення постійно діючого третейського суду, на нашу думку, можливе.

З нормативно-правовою базою, що існує сьогодні, жодних проблем бути не повинно. Хоча ще зовсім недавно існували невідповідності в Законі України «Про виконавче провадження», які і породжували труднощі у виконанні рішень третейських судів. Так, як було вказано вище, Законом «Про виконавче провадження» встановлено, що рішення третейських судів підлягають виконанню Державною виконавчою службою, проте в переліку документів, на підставі яких державний виконавець відкриває виконавче виробництво, рішення третейських судів були відсутні. Ситуація змінювалася в кращу сторону впродовж 2002–2004 рр. у зв'язку з прийняттям ряду змін до цього закону. Так, у листопаді 2002 р. після внесення змін до ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження» виконанням стали підлягати виконавчі листи судів та накази господарських судів на підставі рішень третейського суду. Положенню п. 1 ст. 3 Закону було надано і офіційного тлумачення — Рішенням Конституційного Суду України від 24 лютого 2004 р. Згідно з цим актом, рішення третейських судів є виконавчими документами, на підставі яких за відповідною заявою позивача або його представника державні виконавці повинні забезпечити примусове виконання рішень цих судів, якщо інше не передбачене законом. Закон «Про третейські суди» (ч. 3 ст. 55) передбачає спеціальну процеду-

ру виконання рішень третейських судів, якої і необхідно дотримуватися: якщо рішення вимагає виконання дій органами державної влади, місцевого самоврядування та їх посадовцями, то воно виконується за умови видачі судом загальної юрисдикції виконавчого документа. Отже, Державна виконавча служба повинна діяти у строгій відповідності з Законом і виконувати рішення третейських судів по аналогії з рішеннями інших судів. Особливих проблем з виконанням рішень третейських судів виникати не повинно, державні виконавці виконують їх за аналогією з рішеннями судів загальної юрисдикції. Проте, відповідно до Закону, третейські суди можуть ухвалювати лише рішення. Як бути в ситуаціях, коли за логікою спору необхідно виносити ухвали, наприклад, про забезпечення позову? На даний момент неясно, чи зможуть третейські суди виносити такі ухвали і чи повноважні будуть суди загальної юрисдикції видавати виконавчі документи в таких ситуаціях [5]. Умовою відкриття виконавчого провадження на підставі виконавчого документа є заява позивача про примусове виконання, а виконавчими документами — рішення третейських судів.

Таким чином, при комплексному аналізі відповідних норм чинного законодавства напрошується висновок про те, що рішення третейського суду вже саме по собі є виконавчим документом. Це означає, що державний виконавець на підставі заяви позивача та рішення третейського суду відкриває виконавче провадження, протягом якого він повинен вжити всіх необхідних заходів для своєчасного і повного виконання рішення.

Тому часто виходить, що потенційні можливості третейського судочинства практично не використовуються. Разом з тим його переваги очевидні. По-перше, рішення третейського суду остаточні, а це означає, що не буде нескінченних касацій, апеляцій, нових розглядів тощо. По-друге, сторони можуть бути впевнені у відсутності владного адміністративного тиску на суд з метою отримання «потрібного» рішення. По-третє, поступово навантаження на господарські суди зменшуватиметься, що відіб'ється на якості розгляду справ та, ймовірно, побічно сприятиме зміні принципів підходів до ролі і здійснення судочинства як з боку судів, так і з боку учасників спорів.

На сьогодні виконання рішень третейських судів — одна з гострих проблем практичного характеру, що вимагає законодавчого вирішення. Аналіз законодавства показує, що в нормах чинного Цивільного процесуального кодексу не передбачені ефективні юридичні механізми виконання рішень третейського суду. Тому усунення прогалин у праві уявляється необхідним. І проблема виконання рішень третейських судів не в розхожій думці, що документ, обов'язковий до виконання при розгляді суперечок, може бути виданий тільки державним органом. Можливо, вся справа тут в тому, що держава все ще не довіряє третейським судам.

В умовах, коли рішення постійно діючих третейських судів ігноруються, переваги третейського розгляду (мінімальні строки розгляду справи, менші витрати та ін.) втрачають свою актуальність для сторін. Це ставить й господарські суди в скрутне становище: вони наділені правом видавати виконавчі

документи на примусове виконання рішень третейських судів по спорах, що не розглядаються ними по суті.

З урахуванням викладеного потрібне заповнення прогалин у праві. Пропонуємо задля інтересів справ, задля інтересів підприємств, організацій, задля того, щоб позбавити державні суди обов'язку видавати виконавчі документи у справах третейських судів, розгляд яких по суті ними не проводиться, у порядку експерименту дозволити одному або декільком постійно діючим третейським судам видавати виконавчі документи по розглянутих справах. Надалі при позитивному результаті експерименту третейським судам можна було б запропонувати пройти відповідну реєстрацію. Це дасть можливість підприємствам і організаціям швидше відновити порушені права та інтереси, що охороняються законом, підвищить ефективність діяльності постійно діючих третейських судів, дозволить значно скоротити кількість звернень до господарських судів у справах третейських судів, якщо ці звернення стосуватимуться тільки питання правомочності прийняття до розгляду третейським судом конкретних справ [6].

Література

1. Про виконавче провадження : Закон України від 21 квіт. 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 24. — Ст. 207.
2. Про третейські суди : Закон України від 11 трав. 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 35. — Ст. 412.
3. Про офіційне тлумачення положення пункту 10 статті 3 Закону України «Про виконавче провадження» (справа про виконання рішень третейських судів) : рішення Конституційного Суду України від 24 лют. 2004 р. № 3-рп/2004.
4. Ермеева О. Третейские суды: проблемы и перспективы / О. Ермеева, С. Иващенко // Юридическая практика. — 2005. — № 15, 11 апр. // <http://www.yurpractika.com/article.php?id=10004542>.
5. Иващенко С. Качественному исполнению решений третейских судов быть! // Юридическая практика. — 2004. — № 46, 15 нояб. // <http://www.yurpractika.com/article.php?id=10004043>.
6. Сергеев А. Третейский суд: опыт работы // Хозяйство и право. — 1993. — № 12. — С. 58.
7. Ткаченко Е. Исполнить нельзя, отменить! Или кто исполнит решения третейских судов? // Юридическая практика. — 2005. — № 11, 14 марта // <http://www.yurpractika.com/article.php?id=10004442>.

Анотація

У роботі розглянуто перспективи реалізації та виконання рішень українських третейських судів. Наводяться приклади колізійної практики, зроблено пропозиції по розвитку чинного законодавства.

Ключові слова: третейські суди, рішення, виконання.

Summary

Some perspectives and problems in the process of implementing ad hoc tribunals decisions are analyzed in this work. Author shows the main ways to correct legislation in force and practice that issued.

Keywords: ad hoc tribunals, implementation, decisions.